Novac i globalizacija

Šimonović, Igor

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:264992

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

IGOR ŠIMONOVIĆ

NOVAC I GLOBALIZACIJA

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

IGOR ŠIMONOVIĆ

NOVAC I GLOBALIZACIJA

Završni rad

JMBAG: 0303020783, izvanredni student

Studijski smjer: Turizam

Predmet: Monetarna ekonomija

Znanstveno područje: Društvena znanost
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Financije

Mentor: izv.prof.dr.sc. Manuel Benazić

Pula, rujan 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani IGOR ŠIMONOVIĆ, kandidat za prvostupnika poslovne ekonomije, smjera TURIZAM ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____(datum)

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, IGOR ŠIMONOVIĆ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom NOVAC I GLOBALIZACIJA koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____(datum)

Potpis
_____

SADRŽAJ

str.

1. UVOD 1

2. POJMOVNO ODREĐENJE NOVCA 3
2.1. Motrišta novca 3
2.2. Smisao novca 6
2.3. Evolucija novčanih oblika 8

3. GLOBALIZACIJA I SUVERENOST 11
3.1. Globalizacija 11
3.1.1. Uzroci i povijest globalizacije 12
3.1.2. Prednosti i nedostaci globalizacije 15
3.2. Suverenost u ekonomskom i političkom aspektu 17

4. ODNOS NOVCA I GLOBALIZACIJE 20
4.1. Internacionalizacija financija 20
4.2. Emisija novca i suverenost nacionalnih središnjih banaka 22
4.3. Međunarodni monetarni sustav 24
4.4. Ekonomske i monetarne integracije……26

5. ZAKLJUČAK 29

POPIS LITERATURE 31

POPIS SLIKA 35

POPIS TABLICA 36

SAŽETAK 37

ABSTRACT 38

1. UVOD

U ovome radu analizira se novac i globalizacija, koji su ujedno i tema ovog rada. Novac se smatra da je povijesno-ekonomski te kulturno-pravni fenomen. Najznačajnije novčane funkcije su: sredstvo prometa, sredstvo čuvanja vrijednosti i obračunska jedinica. Financijski sustav temelj je slobodnog tržišta suvremenog doba, koji svojim ekonomskim utjecajem potiče globalizaciju.[1] Cilj ovoga rada je na osnovu iznesenih teorijskih značajki smisla i uloge novca definirati međuovisnost novca i globalizacije.

Svrha rada je proučiti bit novca i globalizacije te analizirat njihov međusobni odnos i utjecaj na financijski sustav a potom na šire okruženje.

Osim uvoda i zaključka, rad se sastoji od tri poglavlja. Nakon uvoda, u drugom dijelu rada pod nazivom „Pojmovno određenje novca“ iznijeta su motrišta novca. U tu svrhu, novac se interpretira kao kulturna pojava, kao društvena pojava te kao ekonomska i pravna pojava. Svako spomenuto motrište ima svoje specifičnosti. Spominje se uloga i smisao novca pa se govori o funkcionalnom pristupu novcu, robnoj teoriji novca i nominalističkoj teoriji novca. Poseban naglasak stavlja se na evoluciju novčanih oblika pa je u radu prikazana klasifikacija evolucije pojavnih oblika novca prema kojoj se polazi od robnog i fiducijarnog novca.

U trećem dijelu rada pod nazivom „Globalizacija i suverenost“ navedena je definicija pojma globalizacije. Ističe se da različiti autori imaju različite pristupe promatranja i shvaćanja ovoga pojma pa ne postoji jednoznačna definicija koja se uzima kao zadana za ovaj proces. Navode se uzroci i povijest toga procesa te se prikazuju i razlike između dva perioda povijesti globalizacije. Govori se o prednostima i nedostacima ovoga procesa. Naglašena je i važnost shvaćanja suverenosti u ekonomskom i političkom aspektu pa se identificiraju karakteristike suverenosti nacionalnih središnjih banaka.

[1] M. Božina, *Pravni aspekti monetarne suverenosti*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam Dr. Mijo Mirković, 2008., str. 3.

U četvrtom dijelu rada pod nazivom „Odnos novca i globalizacije“ govori se o internacionalizaciji financija. Na temelju značajki toga procesa uočava se da je on podređen procesu globalizacije, ali ujedno je i samo jedan od mnogobrojnih procesa koje financijska globalizacija obuhvaća. Također, govori se i o emisiji novca i suverenosti nacionalnih središnjih banaka te o međunarodnom monetarnom sustavu i ekonomskim i monetarnim integracijama. Na kraju rada naveden je zaključak u kojem su izložena stajališta i zaključci proizašli na temelju ovoga istraživanja.

Znanstvene metode korištene u ovom radu su metoda analize i sinteze, metoda deskripcije te povijesna metoda.

2. POJMOVNO ODREĐENJE NOVCA

U ovome poglavlju analizira se pojmovno određenje novca. U tu svrhu, prikazana su motrišta i smisao novca te evolucija novčanih oblika koja u prikazanoj klasifikaciji polazi od robnog i fiducijarnog novca.

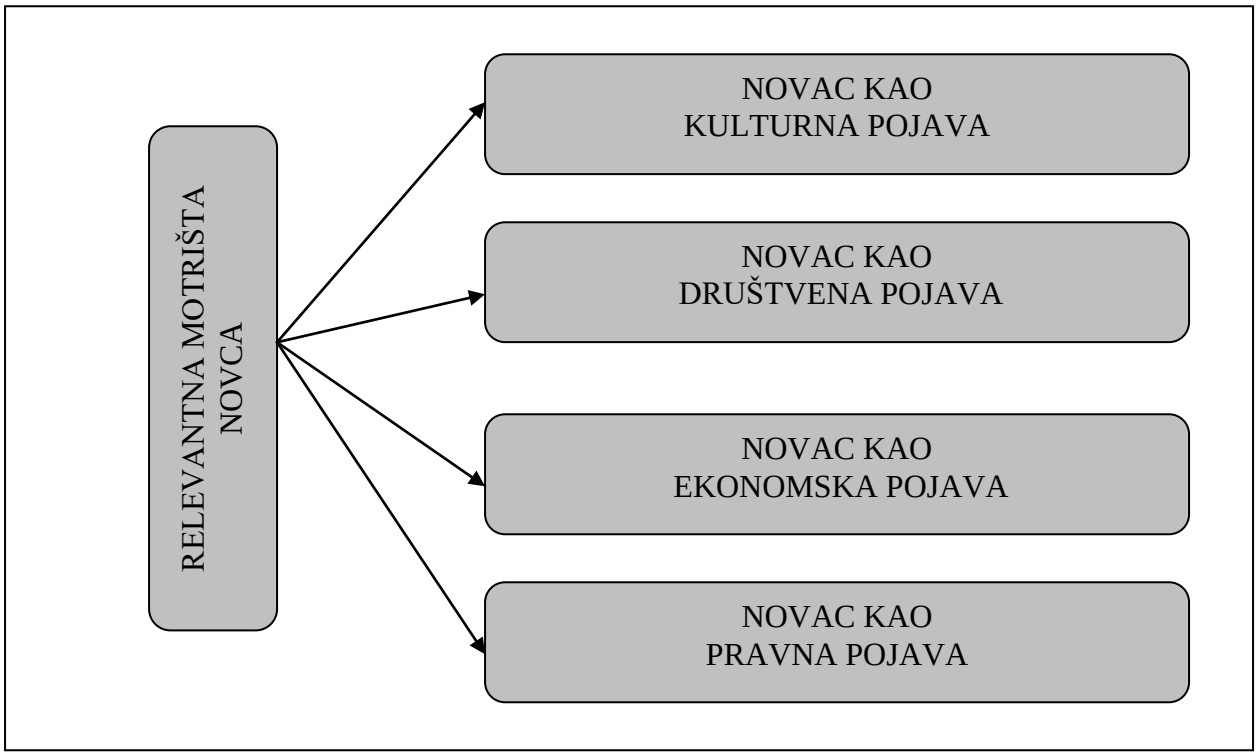
2.1. Motrišta novca

Novac se smatra temeljem svakog novčanog sustava. Njegov oblik i funkcija mijenjali su se tijekom duljeg vremenskog razdoblja, stoga treba razumjeti da je to imalo odraza na promjenu novčanog sustava. Tijekom izmijenjenih okolnosti i zastupljenosti posebnog oblika novca (kreditnog novca), danas se sustav naziva novčano - kreditnim sustavom. Ujedno, novac se uzima kao ekonomski, povijesni, pravni te kulturni fenomen. Nadalje, novac je temeljni pokretač razvoja civilizacijskoga društva, apstraktan instrument surove moći te sofisticirana apstraktna transmisija najubojitijih oružja, a velika količina novca njegovu posjedniku garantira mogućnost ispunjenja gotovo svih želja i totalnu slobodu raspolaganja vremenom, stoga, poradi svojih društvenih funkcija koje obavlja, novac kao pojava budi posvemašnu fascinaciju.[2]

Kao posrednik u razmjeni roba i/ili usluga, uz novac se veže i cijena roba i/ili usluga, odnosno cijena se javlja kao opći ekvivalent. Treba napomenuti da je novac zakonsko sredstvo plaćanja na određenom području, pa su shodno tome oblici i optjecaj novca uređeni posebnim zakonima koji vrijede u pojedinim državama. Promatrajući pojam novca u širem aspektu, može se reći da se pod ovim pojmom podrazumijevaju znatno širi spektri oblika koji obavljaju funkcije novca i čiji je stupanj likvidnosti niži u odnosu na valutarni novac kojim se ljudi svakodnevno, stoga se u obzir uzimaju i sve vrste vrijednosnica koje inače predstavljaju novčane surogate odnosno zamjenike novca.[3]

[2] N. Opatić, *Novac - Pravni aspekt pojavnosti,* str. 1, dostupno na: http://www.pravnadatoteka.hr/pdf/Novac%20pravni%20aspekt%20pojavnosti%20HPR.pdf.
[3] I. Lovrinović, i M. Ivanov, *Monetarna politika,* Zagreb, RRiF - plus d.o.o., 2009., str. 22.

Slika 1: Relevantna motrišta novca

Izvor: samostalna obrada studenta temeljem L. Božina, Novac i bankarstvo, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković", 2008.,

Na slici 1 prikazana su relevantna motrišta novca. Prirodne, kulturne, društvene, ekonomske i pravne odrednice u kojima su se nalazile društvene zajednice utjecale su na razvoj ekonomskog života, stoga je s aspekta ekonomskog razvoja logično napraviti poveznicu s razvojem novca. Pritom, ekonomski razvoj nije tekao u svim društvenim zajednicama jednakim intenzitetom, kao niti u istim vremenskim razdobljima.[4]

Novac je oduvijek izražavao, kao što i danas izražava, identitet svake države - karakter, povijesne, kulturne i druge značajke zajednice.[5]

Promatrajući novac kao kulturnu pojavu treba naglasiti da je tijekom povijesti novac značajno utjecao na brojnost kulturnih pojava u svijetu. Novac je ostao poticaj i

[4] L. Božina, *Novac i bankarstvo,* Pula, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Ekonomska i monetarna istraživanja, 2008., str. 19.
[5] V. Turković, *Uloga novca u promidžbi kulturnog identiteta*, Društvena istraživanja, vol. 5, no. 5-6, str. 979.

pouka svima onima koji su preko svoje imovine u monetarnom obliku pokušali kontrolirati društvenu moć u zajednici, ali i svima onima koji su ismijavali gubitak tuđe imovine.[6]

Kao stara kulturna pojava, novac je i društvena pojava. Kao pouzdan artefakt prihvaćen je tek u vidu banknota J. Lawa, a njegov kreditni novac u obliku banknota učinio ga je ocem inflacije. U povijesnom kontekstu rečeno, monetarne odnose treba tretirati u društvu kojem pripadaju, i to bez obzira što svi novčani oblici pripadaju povijesti novca, no o evoluciji tih oblika bit će riječi kasnije u radu. Dakle, novac ima zadaću jačati i razvijati vrijednosti društvene zajednice, stoga je pogrešno tretirati novac isključivo kao ekonomski objekt.[7]

Promatrajući kroz povijest, utvrđuje se da se novac pojavljuje kao posljedica razvoja robne razmjene. Naime, on se pojavio i prije tržišne ekonomije, a njegova neutralna uloga u ekonomskom tijeku razlagana je u klasičnoj ekonomiji, stoga će takvo shvaćanje nakon klasične ekonomije biti napušteno, ali će ostati shvaćanje po kojem je novac povijesno uvjetovana društvena i ekonomska pojava, koja je samo u tržišnoj ekonomiji mogla razvijati svoje suvremene ekonomske funkcije i pojavne oblike.[8]

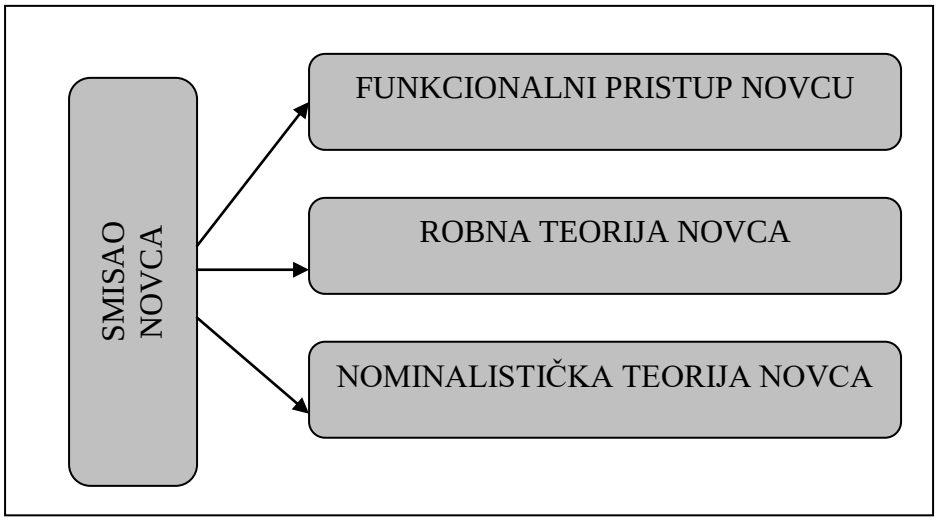
„Budući da novac kroz povijest mijenjao svoje oblike i razvijao funkcije, njegov značaj i pravila ponašanja trebalo je urediti zakonskim propisima koji bi bili obvezni za sve sudionike u ekonomiji i društvu. Razvoj funkcija novca u društvenom okruženju, uređenom pravnim pravilima u vidu zakonskih propisa, sukladan je i konačnoj svrsi prava u vidu uspostavljanja pravednosti.“[9] Novac kao dio imovine, jasno je da se dovodi u vezu s upravljanjem i državnim poslovima, stoga se može napraviti i poveznica između prava i ekonomije. Svaka država treba brinuti o redu i sigurnosti roba i imovinom no pravo ne ulazi u svrhu novca već služi uspostavi pravednosti u tim odnosima.[10]

[6] L. Božina, op. cit., str. 21.
[7] ibidem, str. 21.-23.
[8] ibidem, str. 31.
[9] ibidem, str. 38.
[10] loc.cit.

2.2. Smisao novca

Postavlja se pitanje zašto je novac dio ljudske povijesti i suvremene ekonomije? Može se reći da novac ekonomiji omogućava više učinkovitosti, a ljudima ugodniji život nego da bi inače bio bez novca, a s tim u svezi je i specijalizacija kao i pitanje je li specijalizacija bila prije nego što se pojavio novac ili je novac proizvela potreba nastala iz specijalizacije. Povijest bilježi različite argumente u svezi toga, no zajedničko je to da je korist od specijalizacije pa sve do preko razmjena bila odlučujući faktor za razvoj ekonomije.[11]

Slika 2: Različiti aspekti promatranja smisla novca

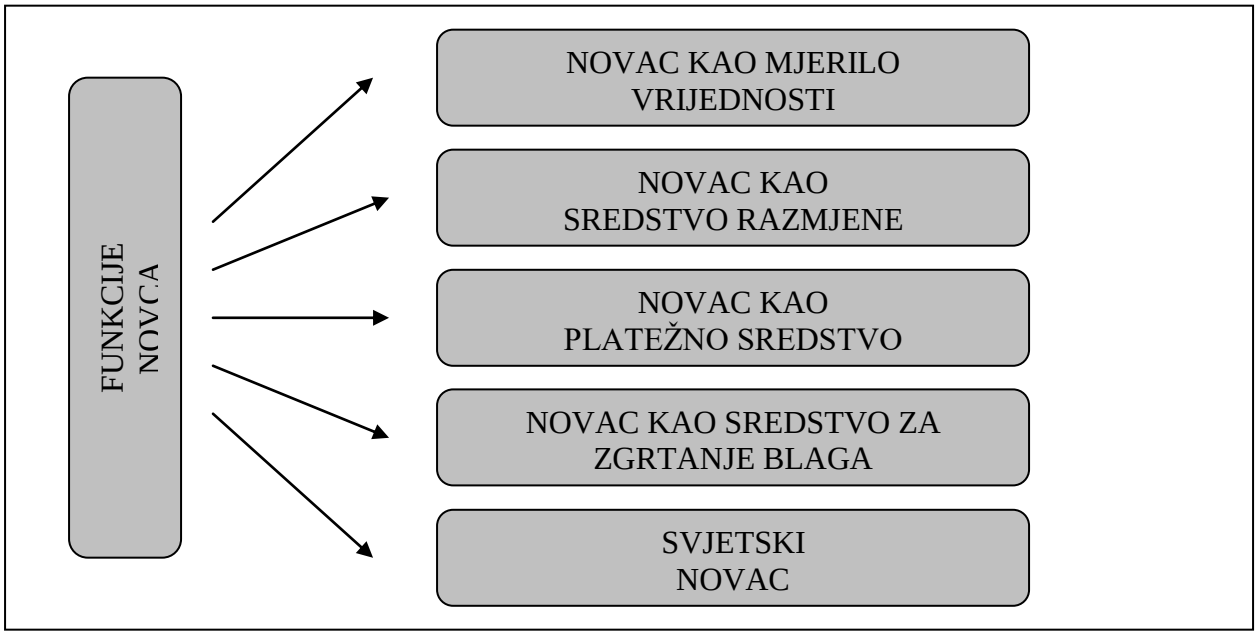
Izvor: samostalna obrada studenta temeljem L. Božina, Novac i bankarstvo, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković", 2008.,

Slika 2. prikazuje različite pristupe promatranja smisla novca. Tako se može govoriti o funkcionalnom pristupu novcu, robnoj teoriji novca te nominalističkoj teoriji novca. Osnovna odnosno bitna funkcija novca jest da on služi kao opće sredstvo razmjene dobara i usluga tj. sredstvo koje svako uvijek može primiti u razmjenu za druga dobra i za koje se mogu svagda, naravno pretpostavljajući ponudu ostalih dobara na tržištu, dobiti sva ostala dobra, stoga proizlazi da je novac sredstvo koje uživa "opću

[11] L. Božina, op. cit., str. 94.

pripravnost prijema" i koje omogućuje indirektnu razmjenu dobara i usluga.[12] U nastavku na slici 3 slijedi prikaz funkcije novca:

Slika 3: Funkcije novca

Izvor: samostalna obrada studenta temeljem L. Božina, Novac i bankarstvo, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković", 2008.,

Na temelju slike 3. koja prikazuje funkcije novca, dakle promatrajući novac s funkcionalnog pristupa, proizlazi da novac služi kao mjerilo vrijednosti, sredstvo razmjene, platežno sredstvo te kao sredstvo za zgrtanje blaga i kao svjetski novac. Treba nadodati da je novac ujedno i opći ekvivalent odnosno mjera vrijednosti i obračunska jedinica, u suprotnom, novac koji ne obavlja ovu funkciju znači novac u lošim ekonomskim i društvenim prilikama. Iako su funkcije novca kao općeg posrednika i opće mjere vrijednost u međusobnoj logičnoj vezi, ipak povijest pruža dovoljno primjera u kojima su različiti oblici obavljali te dvije funkcije, što znači da ipak nisu istovjetne, odnosno mogu se i razdvojiti, što pokazuju i suvremene prilike.[13]

[12] J. Tomašević, *Novac i kredit, Zagreb,* Dom i svijet, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2004., str. 60.
[13] L. Božina, op.cit., str. 97.

Nadalje, robna teorija novca govori o tome da novac ima robno podrijetlo. Naime, zbog prirodnih osobina ili nekih povijesnih okolnosti, roba se počela upotrebljavati kao posrednik u razmjeni. Za vrijeme punovrijednog novca, promjene koje su se odnosile na vrijednosti zlata i srebra utjecale su i na promjene cijena. Zbog veće proizvodnje srebra i manje potražnje za njime, došlo je do promjene u relativnoj vrijednosti srebra, a u korist zlata. Uzima se u obzir da je cijena zlata stabilnija nego što je cijena roba koja se veže za svakodnevne ljudske potrebe. Zlato i jest najbolja kovina za novac, ali i za mjerenje vrijednosti.[14]

Nominalistička teorija novca podrazumijeva da je novac tvorevina zakona, a državne teorije novca zasnivaju se na analizi i razvoju monetarnih sistema od početka dvadesetog stoljeća ondašnjih modernih država.[15]

2.3. Evolucija novčanih oblika

Evolucija oblika vrijednosti i oblika razmjene predstavljaju osnovu podjele ekonomije na monetarnu i nemonetarnu. Povijesni i logičan slijed razvoja novca, kao kulturne, društvene, ekonomske i pravne pojave otkriva s tih motrišta bitne odrednice evolucije od nemonetarne prema monetarnoj ekonomiji, ali i odrednice podjele u evoluciji razmjene na dva sustava razmjene:[16]

- trgovanje zamjenjivanjem (nemonetarna ekonomija),
- trgovanje uz posredovanje novca (monetarna ekonomija).

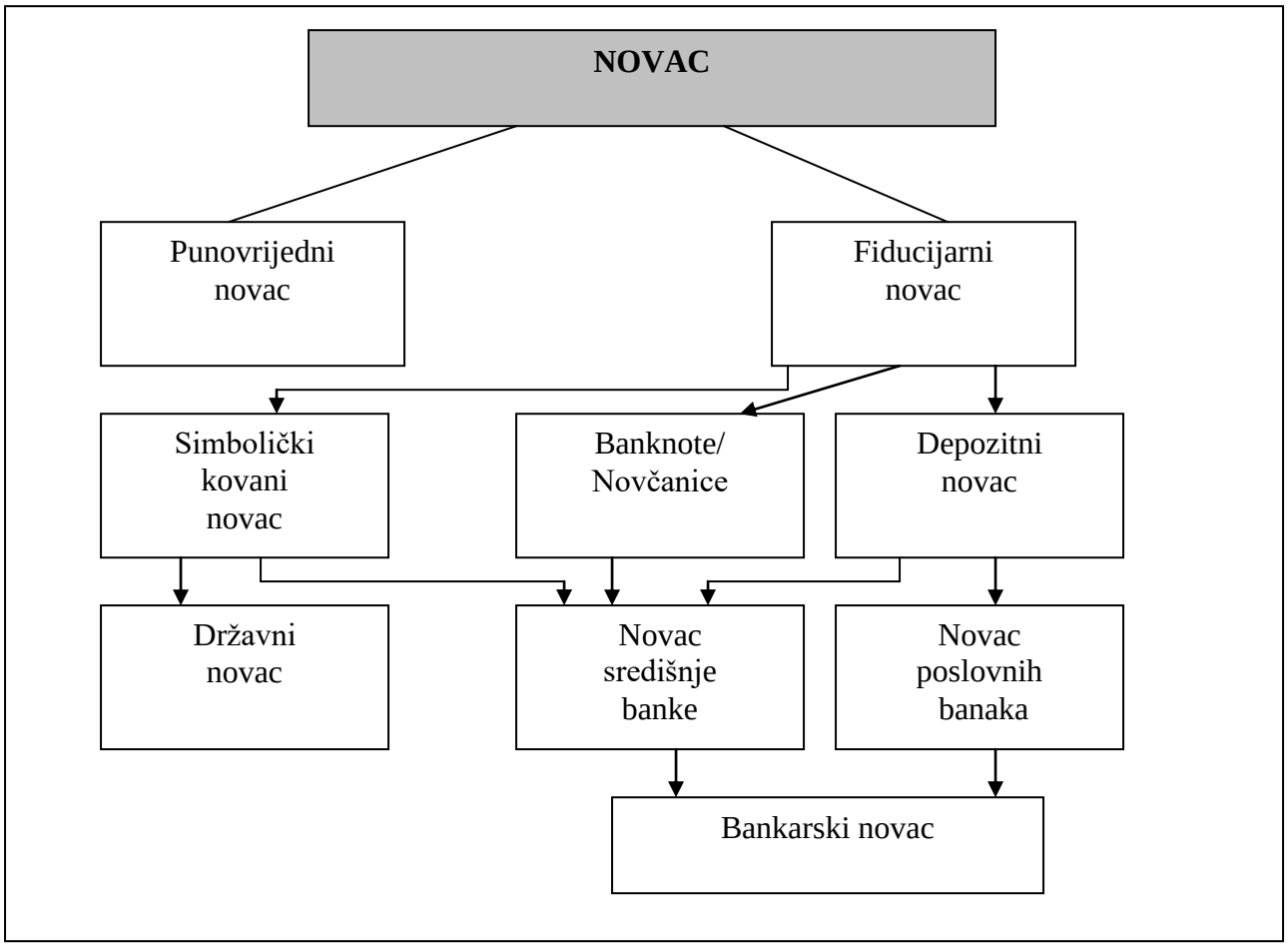
Gore spomenuto predstavlja samo idealnu i zamišljenu podjelu ekonomije tijekom evolucije novca. U povijesti nisu zabilježene pojedinačne razmjene zamjenjivanjem roba, a neposrednom odnosno posrednom naturalnom razmjenu robe za drugu robu moguće je pronaći samo u monetarnoj ekonomiji. Danas je takva razmjena ograničena i

[14] ibidem, str. 99.
[15] N. Opatić, op.cit., str. 4.
[16] L. Božina, op.cit., str. 57.

prostorno i vremenski, no sve je češće prisutna u poremećenim društvenim prilikama (npr. za vrijeme trajanja ratnih sukoba).[17]

U nastavku na slici 4. slijedi prikaz evolucije pojavnih oblika novca:

Slika 4: Evolucija pojavnih oblika novca

Izvor: samostalna obrada studenta temeljem L. Božina, Novac i bankarstvo, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković", 2008., str. 63.

Prema prikazanoj klasifikaciji novca, polazi se od robnog i fiducijarnog novca, što u svojoj osnovi ima uporište u kvalitativnom i kvantitativnom motrištu razmjene, pa shodno tome i u svezi s čekajućim i transakcijskim troškovima. Treba napomenuti da se sustav fiducijarnog novca razvio iz sustava robnog novca pa u biti robnog novca valja

[17] loc. cit.

tražiti i izvore današnjih problema u svezi s novcem.[18] Fiducijarni novac upotrebljava se u modernim gospodarstvima, a riječ je o novcu koji se smatra zakonskim sredstvom plaćanja i kojega izdaje središnja banka, no on se ne može zamijeniti za npr. unaprijed utvrđenu količinu zlata.[19] Prema tome, fiducijarni novac nema vrijednost samu po sebi, već se on u formi papira upotrebljava za izradu novčanica, što upućuje na činjenicu da je u svojoj osnovi - bezvrijedan. Usprkos tome, fiducijarni novac prihvaća se u svrhu zamjene za robu i/ili usluge.

Povijesna analiza postanka i razvoja novca, od sasvim realnog (opipljivog) novca, kao što je nekada bio robni tj. naturalni novac, pa sve preko metalnog novca pune vrijednosti i njegovih suvremenih, sasvim simboličnih i apstraktnih oblika, kao što je primarni ili žiralni (depozitni) novac, omogućuje da se uđe u njegovu bit i otežava privid (forma) i zamagli stvarni sadržaj.[20] Kada je riječ o novčanim surogatima važno je naglasiti da oni prethode papirnom novcu s prisilnim tečajem, odnosno ovdje je riječ o zamjenicima novca. Dakle, novčani surogati pronalaze se u obliku raznih cirkulacijskih papira, kao što su doznake i obveznice odnosno mjenice i čekovi. Mogu se zamijeniti za novac i time imatelju ustupiti pravo na određenu količinu kurentnog novca (ili zlata). Pojava novčanih surogata javlja se kao posljedica razvoja i stanja novčanoga prometa.[21]

U suvremenom monetarnom sustavu u uporabi su kovanice, novčanice i depozitni novac odnosno svi oblici kojima je materijalna vrijednost neznatna u odnosu na nominalni iznos, ili pak uopće nisu materijalne naravi, kao što je slučaj s depozitnim novcem.[22]

[18] L. Božina, op.cit., str. 62-63.
[19] Europska središnja banka, dostupno na: https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.hr.html.
[20] I. Perišin, A. Šokman, I. Lovrinović, *Monetarna politika,* Pula, Sveučilište u Rijeci, Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković", 2001., str. 20.
[21] Ibidem, str. 24.
[22] L. Božina, op.cit., str. 77.

3. GLOBALIZACIJA I SUVERENOST

U ovome poglavlju analizira se globalizaciju i suverenost. U tu svrhu, definirana je globalizacija te se navodi povijest nastanka i uzroci toga procesa. Također, istaknute su najvažnije prednosti i nedostaci procesa globalizacije. Poseban naglasak stavlja se na suverenost u ekonomskom i političkom aspektu.

3.1. Globalizacija

Iako je sam termin "globalizacija" starijeg datuma, uveden je u upotrebu šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, a stvarni početak debata o globalizaciji puni zamah dobiva tek od kraja osamdesetih i početka devedesetih godina prošloga stoljeća.[23] Postoji veliki broj literature koja govori o globalizaciji, no unatoč tome, još uvijek ne postoji uvjerljiva teorija globalizacije, kao niti sistematska analiza njezinih osnovnih karakteristika. Problem unificiranja teorije globalizacije leži u različitim pristupima njezine analize te u različitim klasifikacijama tih pristupa. Također, problem je izražen i zbog relativno česte, diferencirane i nekritičke upotrebe "globalizacije", kao i zbog toga što "samorazumljivost" nekog termina nikada nije dovoljna, a njegova poznatost filozofski relevantna, jer ne govori mnogo o njemu samom niti omogućava njegovu spoznatost.[24]

Dakle, na osnovu spomenutog, moguće je da čak globalizacija postane, ako već i nije, fraza modernog doba odnosno riječ kojom se pokriva široki spektar aktivnosti, i to od globalnog financijskog tržišta pa sve do interneta. Konvencionalna definicija globalizacije podrazumijeva proces otvaranja i liberalizacije nacionalnih financijskih tržišta i njihova stapanja u globalno tržište kapitala, no danas se češće pod tim pojmom podrazumijeva "međunarodna integracija" dobara, tehnologija rada i kapitala pa se može govoriti o globalizaciji u širem smislu.[25] Globalizacija rezultira stvaranjem globalnih poduzeća i globalne ekonomije, stoga se može reći da svijet postaje jedinstveni sustav, dok svjetsko tržište postaje svima dostupno.

[23] Ž. Kaluđerović, *Poimanje globalizacije*, Filozofska istraživanja, vol. 113, no. 29, sv. 1, 2009., str. 15.
[24] loc. cit.
[25] J. Lončar, *Globalizacija - pojam, nastanak i trendovi razvoja,* Geoadria, vol. 10, no. 1, 2005., str. 92.

„Pojam globalizacija izveden je od riječi "global" što znači ukupnost, a globalizam je način gledanja na zbivanja u globalu, stoga bi globalizacija tako podrazumijevala socijalni proces koji teži sveobuhvatnosti i jedinstvenosti svijeta.“[26]

Globalizacija je proces ekonomskog, društvenog kulturnog i političkog djelovanja koji nadilazi granice nacionalnih država, a očituje se u svim sferama života kao npr. u prijenosu znanja i informacija, povećanom opsegu svjetske razmjene dobara, kapitala, usluga, energije i zaštite okoliša.[27] Taj je proces potpomognut razvojem tehnologije, a ujedno, pridonosi smanjenju zemljopisne udaljenosti prilikom uspostavljanja i održavanja ekonomskih, političkih i sociokulturnih odnosa.

3.1.1. Uzroci i povijest globalizacije

U današnje vrijeme pod pojmom globalizacija uglavnom se podrazumijevaju ekonomske međuovisnosti, koje se očituju u sve većoj mobilnosti proizvodnih čimbenika. Dakle, globalizacija je povezana s razmjenom robe, usluga i ideja na međunarodnoj razini. U prvom planu se stavljaju ideološki, politički i gospodarski interesi.[28]

U svrhu dobivanja uvida u pokretačku silu globalizacije, važno je razlikovati dva uzroka njezina nastanka. Prvi je jaki razvoj tehnologije i eksponencijalno rastući stupanj tehnoloških inovacija, a drugi izvor podrazumijeva prevlast neoliberalne ideologije koja se odnosi na pobjedu tržišne ekonomije, ekonomizaciju života, masovnu potrošnju, deregulaciju itd.[29]

Krajem 20. stoljeća nastale su velike i značajne društvene, ekonomske i političke promjene u svijetu, a naročito u Europi i tranzicijskim zemljama. Uspostavljen je neoliberalni kapitalistički sustav globalnih razmjera. Razdoblje je obilježeno povećanom trgovačkom razmjenom, nemilosrdnom konkurencijom, povećanim i ubrzanim tijekom kapitala, snažnim razvojem informacijskih tehnologija, prilagođenim proizvodnim

[26] F. Turek, *Globalizacija i globalna sigurnost*, Varaždin, Hrvatska udruga za međunarodne studije, 1999. str. 159.
[27] I. Babić – Krešić, *Globalizacija, europeizacija i tranzicija,* Nova Prisutnost vol. XIII – 3, 2015 str 383.
[28] ibidem, str 382.
[29] A. Čečuk, *Finacijska globalizacija,* Split, Graf Form, str. 12.

sustavima, utrkom i borbom za stalni rast i širenjem tržišta. Najznačajnija obilježja promjena je dominacija multinacionalnih kompanija i najmoćnijih financijskih institucija. Ovakve situacije su promjenili društvene sustave i načine života.[30] Prema tome, usprkos tome što se neoliberalna ideologija jednim dijelom smatra pokretačkom silom globalizacije, nisu sve njezine posljedice bile željene i predviđene tom ideologijom.[31] U nastavku se nalazi tablica 1. koja prikazuje bitne razlike između dva perioda povijesti globalizacije.

Tablica 1: Razlike između dva perioda povijesti globalizacije

	19. st. i ranije - 1914.	**1945. do danas**
Kultura	- spoj religije i znanosti - racionalizacija - individualizacija	- razvoj zabavne industrije - amerikanizacije kulture i ekonomije
Politika	- formiranje država u Europi - razvoj međunarodnog prava - mirovini i trgovački sporazumi	- prihvaćanje neoliberalizma - prilagodljivost pravnih struktura - regionalizacija i dekolonizacija - liberalizacija - financijalizacija - globalna interakcija
Ekonomija	- ekonomija novca - knjigovodstvo i računovodstvo - trgovački gradovi - države i savezi - industrijska revolucija	- minijaturizacija i dematerijalizacija - svemirska tehnologija - informatička i informacijska revolucija - razvoj tržišta - turizam - pomoć zemljama u razvoju
Tehnologija	- pronalazak automobila, željeznica, zrakoplova, telegrafa, telefona i sl. - industrijalizacija	
Ostalo	- velika otkrića - kolonizacija	

[30] S. Jagić, M. Vučetić *Globalizacijski procesi i kultura***,** Sveučilište u Zadru, 2013. str. 15.
[31] A. Čečuk, *Finacijska globalizacija,* Split, Graf Form, str.13

	- savjeti zemljama u razvoju	

Izvor: A. Čečuk, Finacijska globaliza cija, Split, Graf form, 2002., str. 15.

Treba napomenuti da globalizacija kao jedan od važnijih procesa devedesetih godina prošloga stoljeća ima potencijal za povećanjem svjetskog bogatstva i blagostanje, olakšanje kretanja robe, ljudi i informacija itd. Neki smatraju da je globalizacija fenomen star nekoliko stoljeća, pa čak i tisućljećima godina dok drugi autori smatraju da je globalna svjetska ekonomija te podjela rada i multilateralna trgovina postojala čak još od 1500. g. pa nadalje.[32]

Oba perioda povijesti globalizacije podrazumijevaju drastičan pad cijena i porast efikasnosti odnosno brzine transporta. Iduća tablica prikazuje transportne troškove u razdoblju između 1830. i 1910. godine, a to je razdoblje prvog vala. Proizlazi da se u tom razdoblju najviše prevozila roba, dok u drugom valu više dolazi do prijevoza kapitala i informacija.

Tablica 2: Transportni troškovi 1830. - 1910. (prvi val)

% troškova proizvodnje	1830.	1850.	1880.	1910.
pšenica	79	76	41	27.5
sirovo željezo	92	71	33	19.
prerađeno željezo	27	21	10	6
pamuk	11	8.5	3.5	2.5

Izvor: A. Čečuk, Finacijska globalizacija, Split Graf form, 2002., str. 16.

Usprkos tome što su poneki procesi globalizacije primijećeni i već ranije, valja zaključiti da su postojala dva vala globalizacije koji se mogu pojmiti kao industrijska globalizacija koja obuhvaća period od 19. stoljeća do 1914. godine te kao informacijska globalizacija koja obuhvaća periode od 1945. godine do danas.

[32] loc. cit.

3.1.2. Prednosti i nedostaci globalizacije

Prije svega, valja napomenuti da postoje brojni aspekti globalizacije koji se odražavaju na svim poljima odnosno djelovanja suvremenog čovjeka. Ekonomski aspekt jedan je od najvažnijih aspekata globalizacije pa je za njega karakterističan primjer kada globalna poduzeća utječu na tijek gospodarskih procesa u svijetu.[33]

Globalizacija sama po sebi nije ni dobra ni loša. Ona ima moć donijeti mnogo dobra, a u zemljama istočne Azije, koje su prihvatile globalizaciju pod vlastitim uvjetima, ostvarena je golema dobrobit unatoč krizi 1997. godine. Ali se u najvećem dijelu svijeta takvi rezultati nisu ostvarili. Za mnoge ljude se globalizacija može opisati kao potpuna katastrofa.[34]

Drugi aspekt globalizacije jest političko - pravni aspekt koji podrazumijeva narušenu državnu suverenost nastalu uključivanjem u međunarodne ugovore, zajednice i organizacije pa se stvara sustav globalnog upravljanja koje ograničava dosadašnju moć države.[35]

Suvremeni čovjek svjedoči činjenici da je i u kulturološkom pogledu svijet sve više zaokupljen pozapadnjačenjem i stvaranjem globalne kulture, no, nažalost, na taj način nestaju mnoge kulturalne posebnosti koje život na Zemlji čine zanimljivim i jedinstvenim.[36]

Globalizacija ima brojne prednosti. Jedna od njih svakako se odnosi na smanjenje i ukidanje ograničenja u međunarodnoj trgovini, čime se otvaraju vrata razvoju zemalja u tranziciji i razvoju koji je potaknut izvozom. Male i srednje ekonomije koje imaju vrlo ograničeno nacionalno tržište sada imaju mogućnost ostvarivanja brzog ekonomskog rasta budući da proizvodnju mogu orijentirati ka međunarodnim tržištima i slobodnoj trgovini.[37]

---

[33] J. Lončar, *Globalizacija - pojam, nastanak i trendovi razvoja,* Geoadria, vol. 10, no. 1, 2005., str. 95.
[34] J. Stiglitz, *Globalizacijai dvojbe koje izaziva*, Zagreb, Algoritam, 2004., str 40.
[35] J. Lončar, op.cit., str. 96.
[36] loc. cit.
[37] A. Čečuk, op. cit. str. 21.

„Osim toga, zbog globalizacije dolazi i do jeftinijeg pristupa potrošnih dobara, sirovina, novih tehnologija, kapitala, znanja i sl. Preuzimanje ideja i imitacija nekih stranih modela ili struktura na nacionalnoj razini neće garantirati uspjeh samo po sebi pa je ovo samo potencijalna prednost jer proizlazi iz povećanja izbora odnosno mogućnosti koje su uzrokovane globalizacijskim procesom. Ostale potencijalne prednosti uključuju i:

- bolju i efikasniju alokaciju proizvodnih resursa temeljenu na međunarodnim i komparativnim analizama,
- velike uštede zasnovane na ekonomiji razmjera i povećanom izboru proizvoda i jeftinim resursima,
- transfer tehnologije, njenu jeftiniju proizvodnju, distribuciju i upotrebu,
- poticanje inovacija i eksponencijalnog razvoja tehnologije,
- odbacivanje neproduktivnih i nerentabilnih aktivnosti,
- promoviranje rasta i kreiranje novih radnih mjesta,
- slobodno kretanje ljudi, transfer znanja i know - howa,
- jeftini kapital kroz povećanje konkurencije financijskih institucija, slobodni međunarodni transfer kapitala i njegovu najefikasniju upotrebu,
- međunarodnu specijalizaciju i povećanje dostupnosti financijskih usluga, njihovo pojeftinjenje zbog povećane konkurencije, što dovodi u krajnjoj konzekvenci do rasta efikasnosti proizvodnje,
- smanjenje rizika i povećanje profita investitora kroz međunarodnu diverzifikaciju portfolia,
- uvođenje discipline na tržišta (i realna i financijska) kroz njihovu integraciju,
- uspostava važnih međunarodnih socijalnih, društvenih i ekoloških standarda itd.“[38]

Globalizacijom se stvara potencijal za sveopći ekonomski razvoj čime se dalje povećava ukupno svjetsko bogatstvo. Na taj način, doprinosi se poboljšanju životnog standarda mnogih zemalja, i to posebno zemalja u tranziciji i razvoju. Osim mnogobrojnosti prednosti globalizacije, mnogi su ekonomisti bili nesvjesni nedostataka koje globalizacija sa sobom donosi. Iako se ona gotovo uvijek spominje kao isključivo

[38] A. Čečuk, op.cit., str. 22.

pozitivan proces, potrebno je istaknuti i njezine manjkavosti odnosno nedostatke. Među negativne komponente globalizacije ubrajaju se:[39]

- gubitak kompetencija,
- gubitak autonomije,
- gubitak legitimiteta.

Nedostatak globalizacije pripisuje se još i sljedećem:[40]

- povećanom broju financijskih kriza i snažnih turbulencija na tržištu devedesetih godina,
- negativan učinak na distribuciju dohotka, sigurnost posla te životni standard uopće za nižu, slabije obrazovanu radničku klasu - nadničare,
- osim socijalnih, globalizacija uzrokuje i demokratske probleme (država postaje neefikasna u rješavanju društvenih problema i zato se sve češće naglašava da država mora biti bazirana na tržištu, a ne na narodu),
- povećava se stopa međunarodnog kriminaliteta i međunarodnog nasilja i terorizma,
- okoliš se ubrzano uništava zahvaljujući negativnim eksternalijama proizvodnje i potrošnje u uvjetima globalizacije.

3.2. Suverenost u ekonomskom i političkom aspektu

Suverenost je eminentno pravni pojam, ključni pojam pravne teorije, koji precizira smisao države kao vlasti, odnosno institucionaliziranoga zakonskog sustava, stoga treba napomenuti da ovaj pojam označava transepohalni projekt preobrazbe moći u vlast posredstvom prava, podvrgavajući je zakonima.[41]

Za pojam suverenosti i ostale značajke koje određuju suverenost mogu se istaknuti sljedeće odrednice:[42]

- najviša vlast,

[39] Rahimić, i N. Podrug, *Međunarodni menadžment,* Sarajevo, Jordan studio, 2013., str. 41.
[40] A. Čečuk, op.cit., str. 22-24.
[41] D. Lalović, *Suverena država - temeljni pravnopolitički projekt moderne (1),* Politička misao, Vol. XLII, br. 2, 2005., str. 39.
[42] Prilagođeno prema Raphael D.D.: *Problems of Political Philosophy,* Humanities Press, Atlantic Highlands, 1990., str. 52 i Stres, A.: *Sloboda i pravednost,* Zagreb, 2001., str. 165-166.

- suveren je onaj koji raspolaže najvišom vlašću tj. vlašću iznad koje više nema nijedne vlasti,
- suverenošću se osigurava jedinstveno političko vodstvo države,
- suverenost daje državi njezinu subjektivnost,
- suverenost osigurava da pravila države imaju premoć nad pravilima svakog drugog udruženja.

Kod suverenosti unutar države postoji razlika između mjerodavnosti u pogledu odlučivanja i sadržaja odluke. Suverenost je mjerodavnost najviše i zadnje odluke tj. ona je pitanje mjerodavnosti, a kompetencija pitanje sposobnosti, stoga se uzima da su suverenost i mjerodavnost pitanja prava dok su kompetencija i stručna osposobljenost pitanja razumnosti i pravednosti.[43]

Ekonomska suverenost zemlje određena je, između ostalog, i monetarnom suverenošću koja obuhvaća monetarni, valutni i devizni sustav, a monetarna suverenost usko je povezana sa ekonomskom suverenošću zemlje.[44]

Do kraja sedamdesetih godina 20. stoljeća pojam suverenosti bio je podložan raznim modifikacijama. Primjerice, politička vlast u Velikoj Britaniji bila je podijeljena između kralja i parlamenta, dok su u Sjedinjenim Američkim Državama oci utemeljili i uspostavili ustavnu strukturu kočnica te ravnotežu i višestruku suverenost koja je bila raspodijeljena između lokalnih i nacionalnih interesa te koja nije bila u skladu s hijerarhijom i supremacijom.[45] Načelom pravednosti, a posebice poretkom, osigurane su moderne demokratske države. Novije vrijeme suverenost prikazuje na način da su države postale autonomne i u potpunosti nezavisne jedna o drugoj. Dakle, pripadnici svojih političkih zajednica nesmetano mogu odabrati svoj oblik vlasti.[46]

[43] N. Grubić, *Ideja suverenosti u hrvatskoj državnopravnoj misli od 1990. do 2013. godine,* Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, no.1-2, 2014., str. 20.
[44] M. Hadžić, *Bankarstvo,* Beograd, Univerzitet Singidunum, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, 2013., str. 121.
[45] A. Adeniji, *Suverenost nacionalne države u eri globalizacije: teorijsko razmatranje,* Politička misao, vol. XLI, no. 3, 2004., str. 140.
[46] M.S. Sullivan, *Theories of International Relations,* New York Palgrave, 2001., str. 71.

Nezavisnost centralne banke veoma je bitna za uspostavljanje racionalnog funkcioniranja financijskog i uže promatranog bankarskog sustava zemlje, preko kojeg utječe i na racionalno ponašanje privrednih subjekata u realnom sektoru.[47]

Upravljanje količinom novca u optjecaju postalo sastavnicom konjukturne politike koja jednakom mjerom utječe na interni i eksterni aspekt monetarne suverenosti, a polazeći od takve činjenice treba spomenuti i da veliki dio pravnih propisa koji zahvaćaju monetarne odnose i pitanja doživljava suštinske promjene.[48]

Nezavisnost središnjih banaka treba sagledati u kontekstu institucionalne izgradnje demokratskog društva. Središnje banke trebaju podržavati politiku Vlade, a njihova je nezavisnost zaštićena potrebama konzultacija s Vladom. Središnja banka treba imati osiguranu političku i funkcionalnu neovisnost. Također, nezavisnost središnjih banaka povezana je i s "javnošću njezina poslovanja" i s odgovornošću prema nacionalnoj zakonodavnoj vlasti - "obveze polaganja računa", a ta obveza priznaje političkoj vlasti pravo da imenuje članove upravnih tijela središnje banke, da bude dovoljno upućena o njihovu radu, da sudjeluje na njihovim sjednicama i da ih povremeno sasluša.[49]

[47] M. Hadžić, op.cit., str. 121.
[48] L. Božina, op. cit., str 104.
[49] D. Radošević, *Politička demokratizacija i neovisnost Centralne banke u Hrvatskoj,* Ekonomski pregled, vol. 52, no. 1-2, 2001., str. 38.

4. ODNOS NOVCA I GLOBALIZACIJE

U ovome poglavlju govori se o odnosu novca i globalizacije. U tu svrhu, govori se o internacionalizaciji financija. Objašnjava se pojam emisije novca i suverenosti nacionalnih središnjih banaka. Istaknute su odrednice međunarodnog monetarnog sustava te ekonomskih i monetarnih integracija.

4.1. Internacionalizacija financija

U najužem smislu, pojam internacionalizacije poslovanja podrazumijeva svaki čin prelaska međunarodnih granica s određenim poslovnim interesom, a u svojoj biti, ovaj pojam obuhvaća različite pojave od internacionalizacije poslovnih grana i tržišta pa sve do internacionalizacije pojedinih poslovnih aktivnosti poduzeća.[50]

„Proces internacionalizacije podređen je globalizaciji, no to je samo jedan od mnoštvo procesa koje financijska globalizacija obuhvaća. Internacionalizacijom se omogućuje premještanje subjekta s jednog tržišta na drugo pritom tražeći i voditi se potrebama samo najsnažnijih subjekata koji uvjetuju međunarodne tokove sredstava. Ovaj proces napredovao je usporedno s potrebama snažnih subjekata koji uvjetuju međunarodne tokove sredstava. Financijski posrednici, a ponajviše banke, potiču i slijede proces internacionalizacije. Prelijevanja sredstava između specijaliziranih financijskih tržišta, a isto tako i pojedinih nacionalnih tržišta proizvod su snage multinacionalnih kompanija i velikih banaka koje su se već odavno multinacionalizirale što je vidljivo iz ekspanzije njihovih podružnica, filijala i offshore centara u inozemstvu.“[51]

Potrebno je objasniti koje su karakteristike i značaj spomenutih međunarodnih financijskih tržišta. Eurotržište ili eurovalutno tržište čini sustav banaka koje primaju

[50] *Internacionalizacija i mogućnosti financiranja,* Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za internacionalizaciju hrvatskog gospodarstva, Zagreb, 2015., str. 7, dostupno na: http://www.een.hr/upload/aaa/internacionalizacija-brosura-hgk.pdf.
[51] A. Čečuk, op.cit., str. 39.

depozite i odobravaju kredite u različitim valutama, a danas se ovo tržište smatra okosnicom globalizacije i internacionalizacije financijskog tržišta.[52]

Što se tiče tržišta financijskih derivata, treba napomenuti da financijski derivati predstavljaju ugovore koji obećavaju da će u budućnosti isplatiti određenu količinu novca ovisno o tome što će se dogoditi na tržištu, primjerice, s dionicom, obveznicom ili kamatnom stopom na koju je derivat postavljen.[53]

U polemikama koje se vode oko definiranja „offshore" financijskog centra nije moguće pronaći općeprihvaćeni stav, stoga se zaključuje da definicije oko tog pojma variraju zavisno o autorima. Smatra se da je offshore financijski centar jurisdikcija čiji financijski sektor čini značajan i nerazmjeran udio domaće ekonomije.[54] Offshore zone postoje u New Yorku, Tokiju, Hong Kongu, Singapuru, Panami, Bahreinu itd.[55]

Kada je riječ o „offshore – u", treba obratiti pozornost na glavne karakteristike:[56]

- stroga bankovna povjerljivost i anonimnost,
- niske ili nulte porezne stope,
- nerazmjeran udio financijskog sustava s vanjskom imovinom i obvezama koje prije svega posluju s nerezidentima,
- umjerena ili značajna financijska deregulacija bez suvišnih birokratskih poslova,
- nedostatak transparentnosti poslovanja,
- izbjegavanje učinkovite izmjene poreznih informacija s poreznim vlastima drugih zemalja.

Uz internacionalizaciju veže se i proces liberalizacije i konglomerizacije, a sve je popraćeno ubrzanim monetarnim integracijama i deregulacijom. Zahvaljujući novim

[52] A. Čečuk, op.cit., str. 43.
[53] A. Blašković, Cvitanić: *Financijski derivati mogu biti korisni za nelikvidna tržišta,* 2009., dostupno na: http://www.poslovni.hr/trzista/cvitanic-financijski-derivati-mogu-biti-korisni-za-nelikvidna-trzista-105870.
[54] S. M. Darbar, R. B. Johnston, i M. G. Zephirin, *Assessing Offshore Financial Centers,* Finance and Development, vol. 40, no. 3, 2005., str. 32, dostupno na: http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2003/09/pdf/darbar.pdf.
[55] D. Mihaljević, *Položaj i uloga offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji,* Ekonomska misao i praksa, vol. XXL, no. 2, 2012., str 796.
[56] D. Mihaljević, *Položaj i uloga offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji,* Ekonomska misao i praksa, vol. XXL, no. 2, 2012., str. 796-797.

informatičkim tehnologijama, smanjuju se troškovi transakcija i povećava transparentnost tržišta. Osim banaka, danas sve više financijskih posrednika i multinacionalnih kompanija postaje važnim subjektima procesa internacionalizacije. Važno je napomenuti da između internacionalizacije i financijske regulacije te liberalizacije kapitalnih transakcija postoje snažne veze. Domaćom financijskom deregulacijom omogućava se funkcioniranje tržišta i nevidljive ruke uz pomoć eliminacije kontrole aktivnih i pasivnih kamatnih stopa, a smanjuje se uloga države u domaćem financijskom sustavu. Liberalizacijom kapitalnih transakcija dolazi do uključenja procesa uklanjanja vanjskotrgovinskih kontrola, a uzimajući u obzir i restrikciju vezanu uz konvertibilnost valute, moguće je eliminirati razlikovanje domaćih i stranih financijskih usluga. Također, time se omogućava da strane financijske institucije pristupe domaćem tržištu.[57]

4.2. Emisija novca i suverenost nacionalnih središnjih banaka

Ciljevi i kanali kreiranja primarnog novca spadaju među najizazovnija pitanja monetarne ekonomije i politike, a njihova važnost se povećava u situacijama nestabilnosti financijskih tržišta i gospodarstva općenito. Kreiranje primarnog novca ne određuje samo proces multiplikacije depozita u bankarskom sustavu svake zemlje koja se odvija na temelju kreditne aktivnosti. Promjene u količini primarnog novca utječu na sve druge ekonomske varijable, kamatnjak, inflaciju, zaposlenost, stope rasta bruto domaćeg proizvoda, likvidnost.[58]

Treba razlučiti pojmove primarne i sekundarne emisije novca. Primarna emisija novca podrazumijeva emisiju koju obavlja središnja (emisijska) banka, kreirajući tako primarni novac.[59]

[57] A. Čečuk, op. cit., str. 40.
[58] I. Lovrinović, T. Ćorić, M. Nakić, *Kreiranje primarnog novca u uvjetima nestabilnosti,* str. 1, dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/570278.Lovrinovic_Tokovi_kreiranja_Mo.pdf.
[59] Poslovni dnevnik, dostupno na: http://www.poslovni.hr/leksikon/primarna-emisija-1819.

Središnja odnosno emisijska banka u pogledu primarne emisije teoretski nije neograničena, stoga nije ni u svakome trenutku likvidna. Dakle, središnja banka odobravanjem kredita stvara novac. To su razlozi zbog kojih se pred centralnu banku postavljaju ograničenja posebne vrste kojima se izravno ili neizravno "ograničava" njezina primarna emisija kako bi se ostvarili ciljevi i zadaci monetarne politike zemlje koju ona utvrđuje i za koju je odgovorna.[60]

Nadalje, sekundarnu emisiju novca obavljaju komercijalne banke. Naime, komercijalne banke nebankovnom sektoru odobravaju kredite što dalje utječe na povećanje količine novca u optjecaju. Što se tiče sustava emisije i pokrića novčanica, treba napomenuti da je važno spriječiti prekomjerno izdavanje novca. Danas su poznata četiri osnovna tipa emisije i pokrića novčanica, i to:[61]

- engleski sustav direktnog kontingentiranja koji predviđa 100% - tno pokriće u zlatu, osim određenog kontingent koji može biti nepokriven,
- francuski sustav maksimiranja novčanog optjecaja koji podrazumijeva da zakonodavac određuje samo gornju granicu novčanog optjecaja,
- sustav kvotnog ili postotnog pokrića koji je kompromis naprijed spomenutih sustava kojima se želi izbjeći krutost direktnog kontingentiranja i neograničena sloboda emisije kod sustava maksimiranja,
- sustav indirektnog kontingentiranja koji je sličan sustavu direktnog kontingentiranja, ali se moglo ići za većim iznosom nepokrivenog dijela, uz oporezivanje.

Gotovo svugdje u svijetu središnja banka kao posebno značajna financijska institucija ima poprilično samostalnost, no ipak, negdje je ona vrlo izrazita, a negdje čak još uvijek ovisi o odlukama vlade, trezora i ministarstva financija. Danas je sve izraženija tendencija ka njezinoj sve većoj samostalnosti. Bez obzira na stvaran stupanj njezine autonomije, svugdje je ona posebno respektabilna zbog značenja funkcija koje obavljaju i odgovornosti, da na najbolji mogući način monetarnu politiku i funkcioniranje kreditnog

[60] Poslovni dnevnik, dostupno na: http://www.poslovni.hr/leksikon/primarna-emisija-1819.
[61] I. Perišin, A. Šokman, I. Lovrinović, op.cit., str. 37.

aparata uskladi s općom ekonomskom politikom.[62] Prema tome, moguće je govoriti o integraciji monetarne i opće ekonomske politike, ali treba razumjeti da se one konstitutivno bitno razlikuju od ostalih banaka.

„Središnjim bankama uglavnom rukovode ljudi koji su u određenoj mjeri povezani s ostalim organima vlade. Može se reći da njihovo postojanje utječe na osiguravanje maksimalnog profita, što je ujedno i osnovni cilj komercijalnih banaka. Nadalje, središnje banke trebaju uspostaviti i održavati posebne veze s komercijalnim bankama jer je važno da na njih djeluju u pogledu izvršenja vladine ekonomske politike. Bitne razlike između središnje i komercijalne banke jesu sljedeće:

- za razliku od komercijalne banke, središnja banka nikada ne može biti nelikvidna jer ima privilegiju emisije novca,
- u komercijalnoj banci veličina pasive (izvora sredstava) određuje aktivu (obujam plasmana), dok je kod središnje banke obratno,
- samo središnja banka emitira efektivni (gotov) novac, putem primarne emisije, dok komercijalne banke emitiraju novac, tzv. sekundarnom emisijom, tj. odobravanjem kredita u obliku depozitnog novca,
- komercijalna banka obavlja i kratkoročne i dugoročne transakcije, dok središnja banka samo kratkoročne (dugoročne su joj zabranjene),
- klijenti komercijalne banke mogu biti svi, dok središnjoj banci to mogu biti samo banke, štedionica i država,
- cilj poslovanja komercijalne banke je profit, dok to nije slučaj kod središnje banke, već su njezini ciljevi drugačiji.“[63]

4.3. Međunarodni monetarni sustav

Međunarodni monetarni sustav ima zadatak da svijet opskrbljuje odgovarajućom veličinom međunarodne likvidnosti. Ovdje je riječ o skupu međunarodnih sporazuma i institucijama kojima se regulira međunarodna likvidnost, konvertibilnost jedne valute u

[62] ibidem, str. 269.
[63] ibidem, str. 272.

drugu i u sredstva rezervi te kojima se regulira postizanje eksterne ravnoteže putem promjene deviznog tečaja ili drugim mjerama.[64] Proizlazi da sporazumi obuhvaćaju sustave međunarodnih plaćanja, a međunarodne institucije ta plaćanja dalje omogućavaju ili olakšavaju.

U analizi međunarodnog monetarnog sustava potrebno je postaviti tri temeljna pitanja, a to su:[65]

- povjerenje koje je uvjet njegove stabilnosti,
- kontrola volumena međunarodne likvidnosti u interesu stabilizacije,
- veličina razdiobe koristi (ili troškova) koje iz međunarodnog monetarnog sustava rezultiraju.

U članku 1. Statuta Međunarodnog monetarnog fonda navedene su zadaće i ciljevi monetarnog sustava:[66]

- olakšanje ekspanzije i uravnoteženje napretka međunarodne trgovine jer se time pridonosi jačanju i održavanju visokog stupnja zaposlenosti i realnog dohotka kao izvornih ciljeva ekonomske politike,
- promicanje stabilnosti valutnih tečajeva, održavanje urednih valutnih tečajeva među svim članovima i izbjegavanje konkurentnosti u pogledu deprecijacije,
- pridonošenje ostvarivanja multilateralnog sustava plaćanja za redovita plaćanja među članovima i uklanjanje valutnih ograničenja koja postoje u području razvoja svjetske trgovine,
- stavljanje sredstava fonda na raspolaganje državama članica uz određenu sigurnost, čime se otvara mogućnost za uklanjanjem smetnji u svojoj bilanci plaćanja, a da se pritom ne koristi mjerama koje su štetne za gospodarski rast i razvoj u zemlji i svijetu,

[64] A. Babić, i M. Babić, *Međunarodna ekonomija,* Zagreb, sedmo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Sveučilišna tiskara d.o.o. Zagreb, 2008., str. 410.
[65] loc. cit.
[66] International Monetary Fund: *Articles of a greement,* 2010., str. 2, dostupno na: http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/pdf/aa.pdf.

- skraćenje trajanja i stupnja neuravnoteženosti bilance međunarodnih plaćanja pojedinih članova.

Međunarodni monetarni fond predstavlja međunarodnu instituciju koja je osnovana s ciljem promocije i nadzora nad međunarodnom monetarnom suradnjom, poticanja bržeg gospodarskog razvoja i stabilnosti, stvaranja višeg nivoa zaposlenosti i pružanja financijske pomoći zemljama pri uravnoteženju bilance plaćanja.[67] On je osnovan nakon Drugog svjetskog rata, a sjedište mu je u Washingtonu. Zbog bržeg i jednostavnijeg provođenja nadzora, ali i zbog davanja financijske, materijalne i tehničke potpore organizacija, on je zasnovan i u nekoliko regionalnih centara koji su smješteni u Aziji, Africi, Europi, Srednjem Istoku i Americi. Financiranje MMF - a temelji se na principu kotizacija koje svaka zemlja članica uplaćuje. Treba naglasiti da upisne kvote nisu jednake za sve zemlje već se određuju u zavisnosti od financijskih mogućnosti svake zemlje zasebno.[68]

4.4. Ekonomske i monetarne integracije

Posljednje godine dvadesetog stoljeća predstavljale su period strukturnih i povijesnih promjena na svjetskoj i globalnoj razini. Raspao se socijalistički sustav i brzo su se otvorile bivše socijalističke zemlje ka tržišnoj ekonomiji. Investicije i financije tako poprimaju globalni karakter, u razvijenim i zemljama u razvoju, liberalizacija postaje nedovoljna. U cilju da iskoriste sve ekonomske prednosti koje sa sobom donose promjene u području financijskog sustava, nacionalne države trebaju integrirati svoje financijske sustave u jedan zajednički - globalni financijski sustav. Upravo zbog integracije u takav sustav mnoge države danas uspješno koordiniraju svoje liberalizacijske i integracijske politike.[69]

Razvijenost financijskog tržišta povezana je s uspješnošću uključenja u tržišnu konkurenciju ali i s integracijom svjetskog gospodarstva. O razvijenosti takvog tržišta

[67] M. Klačmer Čalopa, i M. Cingula, *Financijske institucije i tržište kapitala,* Varaždin, Fakultet organizacije i informatike, 2009., str. 246.
[68] ibidem, str. 246-247.
[69] A. Čečuk, op. cit., str. 120.

uvelike ovisi i krajnji cilj razvoj poduzetničke inicijative u sektoru privrede. U tom je smislu ekonomska integracija uvjet monetarne integracije a ekonomska suverenost države oslonac monetarnoj suverenosti. Može se reći da se monetarna integracija odnosi na povećanje ekonomskog blagostanja ali na štetu monetarne suverenosti.[70]

Iako sudjelovanje u globalno integriranoj ekonomiji donosi najviše koristi najrazvijenijim zemljama, integracije financijskih sustava na subregionalnoj ili regionalnoj bazi, kao najranija faza procesa integracije, donosi brojne koristi cijeloj regiji i pridonosi brzini potpune globalne integracije. Globalna integracija nameće se kao konačan cilj svih regionalnih i subregionalnih integracija. Nadalje, regionalnom kooperacijom moguće je ubrzati proces integracije i tako zemljama i regijama omogućiti okvir i odrednice djelovanja ka globalnim integracijama. Na taj način, potaknuti će se razvoj stvarajući pritom mrežu svih onih koji su fokusirani na provođenje liberalizacije. Integracijom financijskog sustava ostvaruju se i dodatne koristi za zemlje u regiji, i to putem povećanja investicija i financijskih transakcija.[71]

Međunarodne ekonomske integracije odnosno različite ekonomske zajednice, po pravilu imaju razgranatu mrežu institucija i organa, a kod različitih integracija, organi nose različite nazive, no to nije zapreka za njihovu podjelu u tri osnovne skupine:[72]

- prvu skupinu čine organi koji formuliraju ili dalje razrađuju već prihvaćenu politiku dokumentima u osnivanju (tzv. vrhovni organi)
- drugu skupinu čine izvršni organi koji su nadležni za provođenje prihvaćene politike ekonomskih zajednica i poduzimanje različitih mjera usmjerenih prema realizaciji prihvaćenih ciljeva,
- treću skupinu čine administrativno - stručni organi čija je zadaća da administrativno prate aktivnost integracije i pripremaju stručne ekspertize o pitanjima o kojima se izjašnjavaju organi drugog nivoa.

[70] L. Božina, op. cit., str. 107.
[71] A. Čečuk, op.cit., str. 121.
[72] V. Mileta, *Tipologija i struktura međunarodnih ekonomskih integracija,* Politička misao, vol. 18, no. 4, 1981., str. 448-449.

Međunarodne ekonomske integracije subjekti su međunarodnih ekonomskih odnosa i imaju pravnu osobnost za djelovanje u nacionalnom i međunarodnom prostoru, a funkcionari ovih integracija uživaju privilegije i imunitete u prostoru integracije, što treba biti usklađeno s potrebama, međunarodnim prostorom i međunarodnim pravom.[73]

Uvođenjem regionalnog monetarnog sustava omogućilo bi se zemljama sudionicama postizanje makroekonomske stabilnosti, a upravo bi stvaranje monetarnog sustava kao korak ka potpunoj integraciji trebalo biti i simultano sa intenziviranjem kooperacijskih odnosa monetarnih vlasti zemalja sudionica.[74]

Monetarna unija, potpuna monetarna integracija ima dvije temeljne karakteristike, i to:[75]

- valutni tečajevi zemalja koje čine uniju moraju biti u stalnom fiksnom odnosu, iako mogu zajedno varirati prema drugim valutama,
- unutar unije mora postojati potpuna konvertibilnost valuta zemalja koje čine uniju, u smislu da ne postoje mjere devizne kontrole niti na tekuće niti na kapitalne transakcije.

[73] Ibidem, str. 452.
[74] A. Čečuk, op.cit., str. 128.
[75] loc. cit.

5. ZAKLJUČAK

Novac kao povijesni, ekonomski, kulturni i pravni fenomen predstavlja zakonsko sredstvo plaćanja i ima ključnu ulogu u suvremenoj ekonomiji. Funkcije suvremenog novca su brojne; novac služi kao sredstvo prometa, sredstvo plaćanja, mjerilo cijena i vrijednosti, sredstvo štednje i obračuna. Tijekom povijesti i danas, novac izražava identitet svake zemlje, a njegova pojava predstavlja posljedicu razvoja robne razmjene. Smisao novca ogleda se kroz funkcionalni pristup novca, kao i na osnovu robne teorije i nominalističke teorije novca. U radu je prikazana klasifikacija evolucije pojavnih oblika novca odnosno polazi se od robnog i fiducijarnog novca, a upravo takva podjela koja zagovara teoriju podjele novca na stvarni i fiducijarni izražava praktičnu i višestruku vrijednost za razumijevanje evolucije monetarnih oblika.

Utvrđeno je da se globalizacija spominje od strane mnogih autora, no još uvijek ne postoji jednoznačna odnosno općeprihvaćena definicija toga pojma. Zbog različitih pristupa pojmu tj. procesu globalizacije, različite su i klasifikacije i analize tog procesa. Uzima se da je globalizacija proces za koji je karakteristična otvorenost i liberalizacija nacionalnih financijskih tržišta te stapanje u globalno tržište kapitala. Zbog globalizacije omogućeno je nesmetano, brzo i efikasno kretanje ljudi, roba i kapitala. Treba napomenuti da je globalizacija nastala kao rezultat snažnog razvoja tehnologije i eksponencijalno rastućeg stupnja tehnoloških inovacija, kao i neoliberalne ideologije. Može se zaključiti da se za globalizaciju uzimaju dva vremenska razdoblja promatranja odnosno razdoblje od 19. stoljeća i ranije pa do 1914. godine te razdoblje od 1945. godine do danas. Uz globalizaciju se vežu mnoge pozitivne pojave, poput smanjenja i ukidanja ograničenja u međunarodnoj trgovini, mogućnost ostvarivanja brzog ekonomskog rasta u malim i srednjim ekonomijama, jeftinijeg pristupa potrošnim dobrima, sirovinama, novim tehnologijama, kapitalu, znanju itd., no ipak negativni aspekti globalizacije odnose se na gubitak kompetencija, autonomije i legitimiteta.

Što se tiče suverenosti, ona sa sobom nosi karakteristike najviše vlasti, osiguranje jedinstvenog političkog vodstva države, subjektivnosti države i pravila da

države imaju premoć nad pravilima drugih udruženja. Ekonomska suverenost određuje se monetarnom suverenošću koja se odnosi na monetarni, valutni i devizni sustav neke zemlje. Treba istaknuti da se monetarna suverenost povezuje s ekonomskog suverenošću zemlje. Zaključuje se da je neovisnost centralnih banaka izuzetno važna prilikom uspostavljanja što racionalnijeg funkcioniranja financijskog, ali i uže promatranog bankarskog sustava. Autonomija takvih banaka može se mjeriti na osnovu stupnja slobode odlučivanja u kreditno - monetarnoj i deviznoj politici zemlje. Svakako da se neovisnost središnjih banaka treba promatrati s aspekta institucionalne izgradnje demokratske društvene zajednice.

Internacionalizacijom se uzima u obzir postizanje rasta i troškovne učinkovitosti, a motiv internacionalizacije poslovanja može biti i zasićenost na domaćim (financijskim) tržištem. Ovaj proces podređen je procesu globalizacije. Dakle, internacionalizacija omogućuje prelazak poslovnog subjekta s jednog na drugo tržište. Liberalizacija i konglomerizacija vežu se uz proces internacionalizacije, a ovdje su karakteristične monetarne integracije i deregulacija. Najizazovnija pitanja monetarne ekonomije i politike svakako su ona koja se odnose na ciljeve i kanale kreiranja primarnog novca, a kreiranjem primarnog novca započinje proces multiplikacije depozite u bankarskom sustavu zemlje. Emisiju novca provodi centralna odnosno emisijska banka koja ujedno ima središnje mjesto monetarnog i bankarskog sustava svake zemlje. Zadatak međunarodnog monetarnog sustava jest opskrba odgovarajućom veličinom međunarodne likvidnosti, a problem koji se veže uz taj sustav uključuje povjerenje u sredstva međunarodnih rezervi. Prema tome, monetarni sustav svake zemlje treba djelovati na gospodarska kretanja te anticiklički i na adekvatan način osigurati optimalni dugoročni rast koji treba biti usklađen s porastom svjetske trgovine. Ekonomske i monetarne integracije zaslužne su za integraciju financijskog sustav nacionalnih država u jedan zajednički odnosno globalni financijski sustav.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Babić, A., i M. Babić, *Međunarodna ekonomija,* Zagreb, sedmo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Sveučilišna tiskara d.o.o. Zagreb, 2008.

2. Božina, L., *Novac i bankarstvo,* Pula, Udžbenici Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Ekonomska i monetarna istraživanja, 2008.

3. Božina, M., *Pravni aspekti monetarne suverenosti*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam Dr. Mijo Mirković, 2008.

4. Čečuk, A., *Finacijska globalizacija,* Split, Graf form, 2002.

5. Hadžić, M., *Bankarstvo,* Beograd, Univerzitet Singidunum, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, 2009.

6. Klačmer Čalopa, M., i M. Cingula, *Financijske institucije i tržište kapitala,* Varaždin, Fakultet organizacije i informatike, 2009.

7. Lovrinović, I., i M. Ivanov, *Monetarna politika,* Zagreb, RRiF - plus d.o.o., 2009.

8. Perišin, I., A. Šokman, i I. Lovrinović, *Monetarna politika,* Pula, Sveučilište u Rijeci, Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković", 2001.

9. Rahimić, Z., i N. Podrug, *Međunarodni menadžment,* Sarajevo, Jordan studio, 2013.

10. Raphael, D.D., *Problems of Political Philosophy,* Atlantic Highlands Humanities Press, 1990.

11. Stiglitz, J.: Globalizacija i dvojbe koje izaziva, Zagreb, Algoritam, 2004.

12. Stres, A., *Sloboda i pravednost,* Zagreb, 2001.

13. Sullivan, M. S., *Theories of International Relations,* Palgrave, New York, 2001.

14. Tomašević, J., *Novac i kredit, Zagreb,* Dom i svijet, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2004.

15. Turek, F.: *Globalizacija i globalna sigurnost*, Varaždin, Hrvatska udruga za međunarodne studije, 1999.

Članci:

1. Adeniji, A.: *Suverenost nacionalne države u eri globalizacije: teorijsko razmatranje,* Politička misao, vol. XLI, no. 3, 2004., str. 132-142

2. Babić – Krešić, I.: *Globalizacija, europeizacija i tranzicija,* Nova Prisutnost vol. XIII – 3, 2015 str 383

3. Grubić, N.: *Ideja suverenosti u hrvatskoj državnopravnoj misli od 1990. do 2013. godine,* Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, no.1-2, 2014., str. 19-35

4. Jagić, S., Vučetić M.: *Globalizacijski procesi i kultura***,** Sveučilište u Zadru, 2013.

5. Kaluđerović, Ž.: *Poimanje globalizacije,* Filozofska istraživanja, vol. 113, no. 29, sv. 1, 2009.

6. Lalović, D.: *Suverena država - temeljni pravnopolitički projekt moderne (1),* Politička misao, Vol. XLII, br. 2, 2005., str. 15-29

7. Lončar, J.: *Globalizacija - pojam, nastanak i trendovi razvoja,* Geoadria, vol. 10, no. 1, 2005., str. 91-104

8. Mihaljević, D.: *Položaj i uloga offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji,* Ekonomska misao i praksa, vol. XXL, no. 2, 2012., str. 107-117

9. Mileta, V.: *Tipologija i struktura međunarodnih ekonomskih integracija,* Politička misao, vol. 18, no. 4, 1981., str. 438-454

10. Radošević, D.: *Politička demokratizacija i neovisnost Centralne banke u Hrvatskoj,* Ekonomski pregled, vol. 52, no. 1-2, 2001., str. 29-56

11. Turković, V.: *Uloga kulturnog novca u promidžbi kulturnog identiteta*, Društvena istraživanja Zagreb, vol. 5, no. 5-6, str. 977-988

Internet:

1. Blašković, A.: Cvitanić: *Financijski derivati mogu biti korisni za nelikvidna tržišta,* 2009., dostupno na: http://www.poslovni.hr/trzista/cvitanic-financijski-derivati-mogu-biti-korisni-za-nelikvidna-trzista-105870

2. Darbar, S. M., Johnston, R. B. i Zephirin, M. G.: *Assessing Offshore Financial Centers,* Finance and Development, vol. 40, no. 3, 2005., dostupno na: http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2003/09/pdf/darbar.pdf

3. Europska središnja banka, dostupno na: https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.hr.html

4. *Internacionalizacija i mogućnosti financiranja,* Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za internacionalizaciju hrvatskog gospodarstva, Zagreb, 2015., dostupno na: http://www.een.hr/upload/aaa/internacionalizacija-brosura-hgk.pdf

5. International Monetary Fund: *Articles of agreement,* 2010., dostupno na: http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/pdf/aa.pdf

6. Lovrinović, I., Ćorić, T., Nakić, M.: *Kreiranje primarnog novca u uvjetima nestabilnosti,* dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/570278.Lovrinovic_Tokovi_kreiranja_Mo.pdf

7. Opatić, N.: *Novac - pravni aspekt pojavnosti,* dostupno na: http://www.pravnadatoteka.hr/pdf/Novac%20pravni%20aspekt%20pojavnosti%20HPR.pdf

8. Poslovni dnevnik, dostupno na: http://www.poslovni.hr/leksikon/primarna-emisija-1819

9. Primorac, Ž.: *NOVAC - odakle dolazi, kamo odlazi,* Lider, 2012., dostupno na: http://www.vern.hr/docs/medijske-stipendije-2012-2013/RIF/Zarko-Primorac-Novac-odakle-dolazi-kamo-odlazi-04-01-2013.pdf

POPIS SLIKA

str.

Slika 1: Relevantna motrišta novca 4
Slika 2: Različiti aspekti promatranja smisla novca 6
Slika 3: Funkcionalni pristup novcu 7
Slika 4: Evolucija pojavnih oblika novca 9

POPIS TABLICA

str.

Tablica 1: Razlike između dva perioda povijesti globalizacije 13
Tablica 2: Transportni troškovi 1930. - 1910. (prvi val) 14

SAŽETAK

U radu „Novac i globalizacija“ uzima se u obzir činjenica da novac služi kao sredstvo prometa i plaćanja te kao mjerilo cijena i vrijednosti, ali i kao sredstvo štednje i obračuna. Ujedno, novac se može promatrati i s kulturnog i pravnog aspekta. Smisao novca definira se kroz funkcionalni pristup novcu te na osnovu robne i nominalističke teorije novca. Evolucijom novčanih oblika dobiva se uvid u njegov postanak odnosno u razvoj njegovih oblika. Nadalje, pojam globalizacije različiti autori različito definiraju, stoga još uvijek ne postoji jednoznačna definicija toga procesa. Važno je razumjeti da globalizacija podrazumijevanje ukidanje ograničenja, prepreka, barijera i nacionalnih granica. U radu se govori o uzrocima i povijesti te o prednostima i nedostacima toga procesa. Također, ističe se važnost suverenosti u ekonomskom i političkom aspektu i suverenosti nacionalnih središnjih banaka. Navode se karakteristike internacionalizacije poslovanja. U svrhu razumijevanja emisije novca, treba uzeti u obzir da je za to zadužena centralna odnosno središnja banka svake države. Identificiraju se odrednice međunarodnog monetarnog sustava te ekonomskih i monetarnih integracija.

Ključne riječi: novac, globalizacija, internacionalizacija, međunarodni monetarni sustav, integracije

ABSTRACT

This thesis is focused on money and globalization and the implication that they have in our life hence its title which is simple and on point: „Money and globalization“. It takes into account the fact that money serves as a means transactions and as a measure of price and value, but also as a means of saving and calculation. Money can also be viewed from a cultural and legal point of view. The meaning of money is defined through the functional approach to money and on the basis of commodity and nominalistic theory of money. The evolution of money forms gives insight into his or her development. Furthermore, the notion of globalization is differently defined by different authors, so there is still no unambiguous definition of this process. It is important to understand that globalization implies the abolition of restrictions, barriers, barriers and national boundaries. The paper deals with causes and history and the advantages and disadvantages of this process. It also emphasizes the importance of sovereignty in the economic and political aspects and the sovereignty of national central banks. The characteristics of internationalization of business are mentioned. For the purpose of understanding the issue of money, it should be borne in mind that the central or central bank of each state is responsible for this. Identifiers of the international monetary system and of economic and monetary integration are identified.

Key words: money, globalization, internationalization, international monetary system, integration